

RELIGIJA — KULTŪROS STABDYS, PARTNERIS AR KELRODIS?

KĘSTUTIS K. GIRNIUS

Šiame numery:

Šaka nedžiūsta, o nokina vaisius.
Religija — kultūros stabdys, partneris
ar kelrodis?
Vatikano II suvažiavimas po 20 metų
lietuviškomis akimis.
Vlado Šlaito eilėraščiai.
Nijolės Užubalienės novelė „Ir ko
šitame mieste nepasitaiko!“
Nuomonės ir pastabos: Dėmesio litera-
tūros enciklopedijai.
Romo Viesulo grafika „Galerijoje“,
Chicagoj.
Lietuviai kariai Amerikos pilietiniame
kare.

Kertinė Parastė

Šaka nedžiūsta, o nokina vaisius

Išėivijai kartais primeta-
mas „šakos“ sinonimas nebū-
tinai turi būti priimamas vien
tik kokia nors neigiamas pras-
me. Iš tikrųjų ir esame lietuvių
tautos šaka svetimuose pa-
sviečiuose. Blogumas gali čia
atsirasti tik tada, kai šaka ne-
žaliuoja, o džiūsta. O mūsų
dar ne tik žaliuoja, bet ir neša
vaisius.

Visa tai labai gerai matyti
prie senųjų ir naujųjų metų
alenkačio. Praėjusieji 1982 m.
dar toli gražu nerodė, kad iš-
vijų kultūrinės veiklos šaka
jau sunkiai sprogtas. Ji ne tik
gražiai sulapojo, bet ir subran-
dino gražius vaisius: netrūko
dailės parodų, koncertų, moks-
lo ir grožinės literatūros kny-
gų, grynai mokslinio pobūdžio
susibūrimų, svarstybų, minė-
jimų. Ir kiekviena, o neretai ir
kokybinė prasme čia galėtume
dar gražiai pasidžiaugti.

Labai gerai, kad rūpinamės
išėivijos ateitimi. Bet tas rū-
pestis neturėtų nustelbti da-
barties darbų. Jie privalo atlikti
gerai, kad turėtų išliekamąją
vertę. Gi išliekamąją vertę vi-
sada buvo ir bus vien tik koky-
bė. O šitai užmiršti kultū-
rinio gyvenimo yra baisi
klaida.

Rūpestį čia kelia tai, kad
kiekvienam krustelėjimui jau
iprantama pridėti kultūrinę
etiketę. Jau ne tik mūsų namai
virto „rezidencijomis“, bet ir
kiekvienas mokas rašyti „ra-
šytojų“, kiekvienas balsinga-
sis „solistu“, spalvas atski-
riantis „dailininku“, gaidas atski-
riantis „kompozitorium“
ir kiekvienas minėjimukas
„akademija“. Žinoma, visais
tais dalykais verstis čia lais-
vajame krašte niekas negali
uždrausti. Ir nereikia drausti.
Bet tik reikia skirti kas ko ver-
ta. Ypač viešai apie tai kal-
bant ar rašant. Kitaip mes pa-
tys brisime ir kitus trauksime į
kultūrinio nuosmūgio liūną. O
jį dar lengva aplenkti ir žengti
tikruoju, aukštai išplitu, kul-
tūros keliu.

Kūrybiniame išėivijos gy-
venime vis dėlto reikėtų gintis
ne tik nuo perdotos didybės,
bet ir nuo menkavertiškumo

komplekso. Neretai mums
atrodo tik tai didu ir verta dė-
mesio, kas padaroma sveti-
mųjų. Net ir mūsų veiklos at-
žvilgiu. Sakysim, kiekvienas
amerikietis politikas, kokia
nors proga ir kokių nors iš-
skaičiavimų užsukęs pas mus,
jau nešiojamas ant rankų. O
savašis, nors ir parašęs ar
suredagavęs anglų kalba ap-
šiai mokslinių knygų Lietuvos
reikalais, taip ir lieka beveik
nežinomas, ko gero dar apiba-
ramas, „viską žinančių“ atstu-
miamas.

Štai šių metų vidurvasarį
Chicagoj bus viso pasaulio lie-
tuvių sulėkimas. Kiek, ir svar-
biausia, kokiame lygyje bus
demonstruojami, be kita ko, ir
išėivijos šakos kultūrinio der-
liaus vaisiai? Neabejojame,
kad opera „I Lituani“ blizgės.
Bet dar geriau būtų buvę, jei to-
kia neeilinė proga būtų buvę
užsakyta ir pastatyta vi-
sai nauja lietuvių lietuviškoji
opera. Tai būtų ne vien kar-
tojimas svetimo, bet ir naujas
indėlis į savąjį kultūros aruo-
dą. Gal to jau neįstengiama pa-
daryti? Tokiu atveju būtų pri-
sipažinimas, kad šaka džiūsta.
O toli gražu dar taip nėra.

Prisimenu, kai vieno pana-
šaus sulėkimo Chicagoje pro-
ga iš kitur atvykę tautiečiai
ieškojo Jaunimo centre M.K.
Čiurlionio galerijos, norėdami
išvyti jos saugojamus turtus.
Ir labai nusivylė — galerija,
lyg pavasarįje ūkininko kluo-
nas, stovėjo tuščia, plikomis
sienomis. Būtų gera, kad šitai
nepasikartotų šią vasarą. Tegu
atvykusieji pamato rinktinę
galerijos kolekciją, tegu patal-
pos būna atdaros visais dienais
visiems. Žinoma, spūsties gale-
rijoje nebus, kaip ir jokiose pa-
saulio galerijose spūsties ne-
būna. Juk čia ne beisbolo ar
futbolo stadionas. Bet muzie-
jai ir galerijos dėl to neužsida-
ro nei Chicagoje, nei Paryžiu-
je, nei Florencijoje.
Neuždarykim saviškęs ir mes.
Jeigu dabar persokčiau į
pliusinę pusę, tai ji būtų kur
kas ilgesnė už čia parašytąją.
Tiek pereinamais metais buvo
džiuginančio ir padrašinančio
ateičiai, kad net etatinis Vil-

Tema: religija — kultūros stab-
dys, partneris, ar kelrodis — yra
labai sudėtinga. Net nemėginsiu
duoti atsakymo į klausimą,
verčiau pasitenkindamas nurodyti
bent dalį tų šalutinių problemų,
kurias reikia nagrinėti, siekiant
įvertinti religijos vaidmenį kultū-
riniame gyvenime. Klausimas yra
sudėtingas dėl įvairių priežasčių.
Pirma, yra įvairiausių religijų,
kurios patios kinta, besikeičiant
vietos ir laiko aplinkybėmis. Toji
pati religija gali turėti ir teigiamų,
ir neigiamų pasekmių. Krikščio-
nybės dėka Europa papuosta
didingomis katedromis, architek-
tūros šedevrais, religiniu menu ir
t.t. Bet krikščionybės vardan buvo
vykdomos inkvizicijos, rengiami
kryžiaus karai. Tariamai siek-
dami pagonis apkrikštyti, kryžiuo-
čiai išnaikino prūsus, siaubė
Lietuvą. Antra, religija yra pa-
veikusi beveik visas dvasinio gy-
venimo sritis. Tai pripažįsta
vienas iš vyraujančių Lietuvos
ateizmo teoretikų Jokūbas
Minkevičius. Knygoje *Religijo-
tyros įvadas* jis rašo:

Religija yra vienas iš įstabi-
sų istorinių reiškinių... Jokia kita
fantazija nėra tokia didinga erd-
vės ir laiko atžvilgiais. Kelias-
dešimt tūkstančių metų ji buvo pa-
vergusi visos žmonijos protus ir
jausmus, sudarydama vieną iš
reikšmingiausių visuomeninės
sąmonės struktūros kompo-
nentų... Ji organizavo, reguliavo,
jungė individus, socialines grupes,
klases, gimines, gentis ir tautas...
Ji sankcionavo ekonominius, poli-
tinius ir ideologinius santykius bei
interesus. Ji įsipykė į teisę,
moralę, meną ir filosofiją. Ji pasi-
darė neatsiejama kultūros dalimi;
menininkai ir liaudies, tautos ir
valstybės kūrė kultūrinės verty-
bės ir motyvavo jas religija...
Apėmusi visą žmoniją, religija
tapo jos protu, tikslingos veiklos ir
visos realinės būties paradoksu
(pp. 177—78). Trečia, siekiant
įvertinti religijos vaidmenį, reikia

nustatyti priežastingumo ryšius
tarp religijos ir kitų reiškinių. Šis
uždavinys yra itin sunkus, ir kol
kas nei istorikai, nei sociologai
neturi vieningos nuomonės net dėl
tokio esminio ir plačiai nagrinėto
klausimo, kaip santykis tarp ka-
pitalizmo ir krikščionybės. Galima
tvirtinti, kad tik neseniai pradėta
daryti reikalingus istorinius
tyrimus. Ketvirta, net ir nustačius
religijos priežastingumo ryšius su
įvairiais reiškiniais, skirtingų
ideologinių ir dorovinių įsi-
tikinimų šalininkai kitaip vertins
tą patį reiškinį. Savo kalboje aš tik
prabėgomis ir be jokių išsamumo
pretenzijų paminėsiu dalį tų kla-
simų, kuriuos reikėtų iškelti ir iš
dalies atsakyti, siekiant nustatyti
religijos vaidmenį žmonijos gyve-
nime.

Ankstyvoji krikščionybė ir kultūra

Iš pradžių stabelkime prie
krikščionybės pirmųjų kelių šimt-
mečių. Koks tada buvo krikščio-
nybės įnašas Vakarų kultūrai?
Savo gyvavimo pradžioje krikščio-
nybė buvo daugiausia varguo-
menės religija. Krikščionys netu-
rėjo atskirų valstybinių pareigų,
jie buvo persekiojami, jie plačiai
nesireiškė Romos Imperijos kul-
tūriniame ir meniniame gyve-
nime. Antai krikščionių filo-
sofų iki trečio šimtmečio veik-
nebuvo, nors jau pradėjo reikštis
teologai. Vis dėlto krikščionybė
vis giliau leido savo šaknis į
Romos gyvenimą, ir ketvirtame
šimtmetyje iškovoję vyraujančią
vaidmenį šalies religiniame
gyvenime. Šitoks kelių sakinių
krikščionybės apibūdinimas yra
gana trafaretinis, bet jis patei-
sinamas dviem atžvilgiais. Pirmas,
jis primena istorinių žinių svarbą,
svarstant religijos ir kultūros
sąlytį. Antra, šis apibūdinimas
bus vartojamas kaip pavyzdys
nurodyti problemas, susietas su
mėginimu atskleisti priežastin-
gumo ryšius bei vertinti įvairius
reiškinius.

Sakykime, kad per pirmuosius
du savo egzistavimo šimtmečius
krikščionybė neprasimušė į kultū-



Vatikano dalies vaizdas iš oro. Priekyje Sv. Petro bazilika, įspū-
dingiausias Michelangelo (1475—1564) architektūrinis projektas.

rinio ir visuomeninio gyvenimo
viršūnės, kurios liko pagonių ran-
kose. Būtų galima sakyti, kad
krikščionys, kaip paprastai dar-
bininkai, net ir vergai, prisidėjo
prie įvairių materialinių gėrybių
kūrimo. Atseit, jie statė namus ir
tiltus, augino grūdus, vaisius ir t.t.
Tačiau veikiausiai nepravartu
šitokį krikščionių darbą laikyti
krikščionybės nuopelnu. Juk tie
darbininkai, dažnai neturėdami
pasirinkimo laisvės, būtų turėję tą
patį daryti, net ir nebūdami krikščio-
nimis. Nors kas nors gal mėgi-
nintų teigti, kad krikščionys buvo
drausmingesni, sąžiningesni ir
t.t., abejoju, ar yra pakankamai
duomenų šį teigimą patvirtinti ar
paneigti.

Manyčiau, kad netikslu krikščio-
nybei priskirti visas materia-
lines gėrybes, kurias pagamino
net ir visai krikščioniška visu-
menė. Tiesa, kad šiuo atveju darbi-
ninkai buvo krikščionys, tačiau jų
konkreči gamybinė veikla dažnai
buvo tik paviršutiniškai susieta su
tikėjimu, o veikiau buvo sukelta
grynai sekuliariųjų priežasčių.
Pravartu prisiminti, kad mes gana
skeptiškai vertiname tarybinių
propagandistų nuolatinius tvirti-
nimus, jog visi dabartiniai Lie-
tuvos ūkiniai laimėjimai yra
komunizmo ir lenininės tautų
draugystės politikos išdava.

Ar krikščionybė sužlugdė Romos imperiją?

Imperatoriaus Konstantino val-
dymo laikais krikščionybė tapo
pilnateise Romos religija ir netru-
koma ištūmė pagonybę. Bet ne
vienas istorikas apkaltino krikščio-
nybę dėl Romos imperijos
žlugimo ir sukritimo, jų žinomiau-
sias turbūt aštuonioliktą šimtme-
čio anglų istorikas Edward Gib-
bon. Anot jo, krikščioniškosios
dorovės įsigalėjimas išstūmęs iš
viešojo gyvenimo tas pagonybės
tradicijas, kurios stiprinusios
Romos imperijos karinį pajėgumą
ir jos laisvesnį kultūrinį gyveni-
mą. Romai žlugus, nebebuvo jėgų
kovoti prieš įvairių barbarų
antpuolius, o Vakarų pasaulis per-
gyveno kultūrinio nuosmūgio ir
merdėjimo laikotarpį. Pasak Gib-
bono ir kitų, krikščionybė buvo

kalta dėl to kultūrinio nuosmūgio.
Gibbonas net rašė, kad savo
veikale „aptariau religijos ir bar-
barizmo pergale“. Vadinas, religi-
ja, supraskite krikščionybė, ma-
žai skyrėsi nuo barbarizmo.

Tik Romos istorijos specialistai
yra kompetentingi šiuo klausimu
plačiau pasisakyti. Bet šiuo pa-
vyzdžiu noriu tik atkreipti dėmesį į
vertinimo ir priežastingumo ryšių
nustatymo problemas. Apeka-
čiuojant krikščionybės nuopel-
nus, dažnai skiriama dėmesio jos
doroviniams mokymui ir jo povei-
kiui žmonių elgesiui. Evangelijos
skelbiama visų meilė visiems, ra-
ginimas elgtis su kitais kaip mes
pageidaujame, kad jie su mumis
elgtųsi, krikščionybės visuoti-
numas — visa tai liudija didelę
pažangą žmonių santykiuose.
Krikščionybės apologetikai nesil-
liauja nurodyti tikėjimo nuopel-
nus dorovės srityje. Gibbonas ir
kiti panašiai galvojančios mums
primena, kad jokia dorovinė teori-
ja nėra laimėjusi visuotinio pripa-
žinimo. Aristotelio apibrėžtam kil-
niam žmogui krikščionio
kuklumas būtų visai svetimas, jo
rūpinimasis kitais — orumo stokos
ženklas. Kai kurie kairieji ir mark-
sistai smerkia krikščionybę, nes
diegdama paklusnumą valdžiai, ji
netiesiog įteisina neteisingumą,
remia išnaudotojišką santvar-
kas. Kiti galėtų tvirtinti, kad vie-
nomis aplinkybėmis krikščiony-
bės dorovė nešė žmonijai naudos,
o pakitusiomis sąlygomis padeda
blogiui išsilaikyti.

Dorovinių tvirtinimų logika yra
gana savotiška. Jų teisingumo
negalima įrodyti mokslui būdinga
empirine metodologija, pavyz-
džiui, nustatant kurios nors visu-
menės elgesio normas. Net jei ir
visi kažkurios visuomenės nariai
meluotų ir būtų įsitikinę, kad
melavimas yra doroviniu požiūriu
priimtas elgesys, tas faktas nejo-
dytų melavimo priimtumo.
Geriausiu atveju būtų įrodyta tik
tai, kad šioje visuomenėje mela-
vimas laikomas doroviškai patei-
sinamu elgesiu. Pabrėžtina, kad
yra loginis plyšys tarp socio-
loginių faktų ir doroviškai tei-
singų nurodymų, kurį reikia
įveikti, arba bent įsisąmoninti,

prieš tvirtinant, kad vienas ar
kitas nurodymas yra teisingas.
Juk tas, kas daroma, nėra būtinai
sutapatinama su tuo, kas dary-
tina.

Nėra vieningo nusistatymo net
dėl pagrindinės religijos orienta-
cijos pasaulio atžvilgiu. Max
Weber skirstė pasaulio religijas į
dvi grupes, pagal tai kaip jos rea-
gavo į pasaulį. Viena grupė reli-
gijų skatino žmogų kovoti su gy-
venimo sunkumais ir
negerovėmis, mėginti juos kaip
nors šiame pasaulyje įveikti.
Kitos, daugiau Rytų, religijos ra-
gino žmones nusigręžti nuo pasa-
ulio skausmų ir malonumų ir ieš-
koti laimės antgaminiame
pasaulyje, gal kokioje nors nir-
vanoje. Priklausant nuo žmogaus
nusistatymo, vienos religijos gir-
tinos dėl pastangų šį pasaulį su-
tvarkyti, o kitos yra peiktinos dėl
pasaulio problemų vengimo. Ta-
čiau kitas, labiau mistinis reika-
lais susirūpinęs asmuo gali šito-
kias religijas smerkti, kaip tik
todėl, kad jos skatina žmogų giliau
įsivelti į jo sielos išganymui ne-
esminius reikalus, savo ruožtu
daugiau vertindamas antgamtinį
pradą pabrėžiančias religijas.

Neperšu dorovinio reliaty-
vizmo, tik noriu priminti, kad
mums įprasti vertinimai gali būti
kitiems svetimi, ir kad kol kas
neišspręsti pagrindiniai klau-
simai apie dorovinių teiginių
objektyvumą.

Gibbonas duoda suprasti, kad
krikščionybei tenka atsakomybė
už Romos imperijos žlugimą. Dėl
visų ko sakykime: Gibbonas teigė,
kad krikščionybė buvo tiesioginė
smukimo priežastis, atseit, kad be
krikščionybės plėtos Roma
nebūtų kritusi. Bet labai
sunku nustatyti priežastingumo
ryšį tarp įvairių įvykių, daugiau-
sia dėl dviejų priežasčių. Pirmas,
dauguma svarbiausių istorinių
įvykių yra vienkartiniai rei-
šiniai: istorikas negali sugrįžti į
laboratoriją ir kaip mokslininkas
mėginti juos pakartoti. Antra, įvy-
kiai dažnai susipina tiek daug
įvairių elementų, kad beveik ne-
įmanoma nutarti, kuriam elemen-
tui reikia kuriuos poveikius pri-
skirti. Be to, du įvykiai gali
lygiagrečiai įvykti, nors tarp jų
nėra priežastingumo ryšio. Pavyz-
džiui, tuo laiku, kai aš kas rytą
keliuosi, milijonai žmonių kituose
žemynuose eina gulti. Bet mano
pabudinimas nėra jų gulimo prie-
žastis, nei atvirkščiai. Galimas
dalykas, kad kokie nors du įvy-
kiai yra susieti, bet neaišku, kuris
iš jų yra kito priežastis ir kuris
yra padarinys. Gaidys gieda —
bent taip esu girdėjęs — aušrai
artėjant, nors gal kokia čiabuvių
gentis galvoja, kad gaidys yra
aušros kvieslys, be kurio ir saulė
nepasirodytų.

Nors krikščionybės įsigalėji-
mas ir Romos žlugimas buvo
lygiagretūs procesai, tai nereiš-
kia, kad krikščionybė sukėlė
Romos žlugimą. Juk yra dar ir
kitų galimybių. Antai, gal Roma
žlugo dėl su religija visai nesu-
siėtų ūkinių priežasčių. Gal sava-
rankiškai vystantis Romos žlu-
gimas buvo būtina krikščionybės
išsiplėtimo sąlyga. Vadinas,
Romos imperijai nepradėjus irti,
krikščionybė nebūtų buvusi
pakankamai stipri imperijoje
įleisti savo šaknis. Yra dar kita
galimybė, būtent, kad imperijos
smukimas sudarė sąlygas krikščio-
nybės plėtrai, bet didesniai
įvairių gyventojų skaičiui tapus ti-
kinčiaisiais, imperija sustiprėjo,
nors trumpam laikui tapo atspa-
resne.

Kapitalizmo ir krikščionybės ryšiai

Priežastingumo ryšiai daugiau
siai svarstomi, nagrinėjant Max
Weberio tezes apie kapitalizmą
išsivystymą Vakarų Europoje
(Nukelta į 2 psl.)



Lietuvių tautos šventovė Vilniaus katedra. Architektas Laurynas
Stuoka-Gucevičius (1753—1798)

Nuotr. A. Augustino

niaus „išėivologas“ J. Kaza-
kevičius turbūt raustų meluo-
damas, kad išėivijos šaka jau
džiūsta.

Štai net ir „Draugo“ kultūri-
nio priedo atveju. Pasikeitė
redaktoriai, ir lyg niekur nie-

ko: puslapiai kas šeštadienį ku-
pini medžiagos, daug kuo švie-
ži, įdomūs. O pasikeitė ne tik
redaktoriai, bet ir kaftos, kas
žada „Draugo“ kultūriniam
priedui šviesią ir kūrybingą
ateitį.

k. brd.

Religija — kultūros stabdys, partneris ar kelrodis?

(Atkelta iš 1 psl.)

Gibbonas kaltino krikščionybę dėl Romos žlugimo, kas jam buvo neįgiamas įvykis. Atvirkščiai Weberis, iš dalies priešindamas Markso teorijoms, teigė, kad protestantizmas sukėlė kapitalizmo plėtrą 16 - 17 šimtmečiuose. Weberio tezė yra labai plačios apimties ir turi plačias implikacijas. Kairieji ir dešinieji mažiau ar daugiau sutinka, kad bent vienas kapitalizmo padarinys buvo žmonijai naudingas, būtent, gamybos racionalizavimas ir techninių bei mokslinių išradimų idie-gimas į gamybinį procesą padėjo smarkiai pakelti gyventojų gyve-nimo lygį. Jei Weberio tezė teisinga, tai atrodytų, kad kai kurie svarbūs dabartinės civilizacijos laimėjimai yra ilgainiui priskir-tini religijai.

Weberis bandė išaiškinti, kodėl devyniolikto šimtmečio pabaigoje Vakarų Europoje protestantai buvo stambieji kapitalistai ir turė-jo didelę politinę ir ūkinę galią. Net ir prieš kapitalizmo suklestė-jimą pavieniai asmenys užsiim-davo kapitalistinio pobūdžio dar-bais, bet Weberis laikė juos išimtiniais ekonominio racio-nalumo genijais. Protestantiz-mo atsiradimas ir kapitalizmo išsivystymas buvo jam per daug glaudžiai susieti, kad jų ryšį lai-kytų atsitiktinumu. Weberis daugiau dėmesio skyrė kalviniz-mui. Nors Kalvino teologija mažai pakeitė tradicinius krikščionybės mokymus apie ūkinę veiklą, jo pasekėjai Olandijoje, Anglijoje ir Amerikoje pasižymėjo darbštumu ir taupumu. Mat kalvinizmas skelbė, kad žmogaus patekimas į dangų nepriklauso nuo gerų dar-bų, bet tik nuo nežinomos Dievo valios. Žmogus gali tik tikėtis išganyti ir liudyti savo tikėjimą darbštumu profesijoje. Reikia uoliai dirbti ir melstis, darbas turi įsėjumti pramogą ir malonumą sėkima, o laiko, didžiausios Dievo dovanos, negalima eikvoti. Darbo vaizniai, jei jie taupomi ir jais nesmauguriamas, gali įrodyti, kad žmogus yra Dievo išrinktas. Šitaip supratęs Kalvino mokymą, jo teologija faktiškai ugdė darbštumą ir didelį taupumą, kuris buvo reikalingas sukrauti būtiną kapi-talą gamybos priemonėms išsvys-tyti. Tad, pasak Weberio, kalvi-nizmas netiesiogiai sukūrė kapitalistinę visuomenę. O jo eti-ka, po kiek laiko atsiskyrusi nuo teologijos dėsnio, tapo savaranki jėga, sugebanti palaikyti kapi-talizmo pradus.

Dėl šios Weberio tezės labai pla-čiai ginčijamasi, jai priešinasi ne tik marksistai, kurių daugelis iš-pažįsta technologinį deter-minizmą. Marksistai teigia, kad dėl technologijos pažangos pasi-keitus gamybinės jėgos, kinta gamybiniai santykiai, kurie savo ruožtu lemia visuomenės vadi-namąjį antetatą, tai yra, tokius dvasinio gyvenimo reiškinius kaip filosofija, teisė, literatūra ir t.t. Dėl kito priežasčių Weberio tezei nepri-taria žinomas anglų istorikas Hugh Trevor-Roper. Jis pastebi, kad būdingiausias pirmųjų kapi-talistų bruožas nebuvo jų kalvi-nizmas, bet faktas, kad jie buvo emigrantai iš kitų miestų ar vala-tybių. Kodėl ir iš kurių miestų iš-keliavo šitie pirmieji kapitalistai, kurių nemažai buvo žydų ir katali-ku? Pasak Trevor-Roper, šešiolik-tojo šimtmečio pradžioje Europos kapitalizmo arba bent prekybos ir finansų centrai buvo katalikiški miestai, kaip Augsburgas, Lucca, Milanai, Lisabona, Antverpenas. Pirmieji kapitalistai šiuos mies-tus paliko, arba buvo iš jų išva-ryti, dėl konfremacijos įsi-galėjimo. Ispanijoje ir kitur įsitvirtinus konfremacijai, bažnyčios ir valdovų ryšiai pasi-darė glaudesni, nepakantumas kitaminciams padidėjo, todėl yerslininkai, jų tarpe ir katalikai, ieškojo miestų mažiau priklaus-iančių nuo bažnyčios ir kuni-gaiškų valios. Tuo tarpu kai pro-tesantų miestų ūkinė galia tolydžiai stiprėjo, katalikų galybė Ispanija ūkiškai smuko, išsilaiky-dama pagrobtais Pietų Amerikos ir Meksikos turtais.

Kai kurie visuomeninių įvykių stebėtojai, kaip amerikietis Michael Novak, priėmė Trevor-Roperio aiškinimą apie kataliky-

bės nesiderinimą su kapitalizmu, joo siekia atskleisti dabartinės Pietų Amerikos ūkinių sunkumų versmes. Nurodęs, kad Pietų Amerikos šalys yra gausios žemės turtais bei įvairiomis iška-senomis ir kad prieš kokį šimtą metų Pietų ir Šiaurės Amerika turėjo panašų gyventojų skaičių, Novakas kelia klausimą, kodėl bū-tent Šiaurės Amerika tapo ūkio galiūnu, o Pietų Amerikos šalys pergyvena gana didelius ūkio negalavimus. Jis perša šį atsaky-mą: Pietų Amerikoje vyraujanti Katalikų Bažnyčia ne tik neigia-mai vertino susidomėjimą ūkine veikla, prekyba ir pramone, bet ir skatino dideles šeimas. Tad Pietų Amerikos ūkio problemos yra iš dalies Katalikų Bažnyčios įtakos padarinys.

Tad turime dvi tezes apie kapi-talizmo santykius su religija. We-berio teigimu, kapitalizmo dvasią išugdė kalvinizmas. Trevor-Roperio aiškinimu, kapitalizmo šaknys išsivystė katalikų val-dose, bet jas sunaikino kontrare-formacija savo nepakantumu bei prekybos ir pramonės nuvertini-mu. Plėsdamas Trevor-Roperio tvirtinimus, Novakas Pietų Ameri-kos ūkinį atsilikimą laiko katali-kybės pasekme. Bet dviem, iš tikrųjų trimis, atvejais religijai skiriamas ypatingas vaidmuo, net ir nustatant pagrindinius visuo-menės ūkinius bruožus. Jei We-berio tezė teisinga ir jei, be to, kapitalizmas apylamai vertina-mas, tai kalvinizmas turėjo ypatingą reikšmę dabartinei Vakarų visuomenei. Jei Trevor-Roperis aiškiau reikalus supranta, tai protestantizme nerėikia ieškoti kapitalizmo dvasios šaknų, bet kur nors kitur. Novakas aiškina, kad Pietų Amerikos ūkinis atsiliki-mas yra iš dalies katalikybės su-kurtas.

Pabrėžtina, kad net ir šį pasta-rajį tvirtinimą priėmus ir prie-leidus, kad ūkinis atsilikimas yra negerovė, tai toli gražu nereiškia, kad sekla išvada, jog katalikybė apylamai nešė blogi Pietų Ameri-kai. Juk ūkinės negerovės gali atsverti kiti reiškiniai. Antai katalikų apologetikas galėtų aiš-kinti, kad Katalikų Bažnyčios įtaka turėjo daug ir svarbių pasek-mių. Daugiau buvo rūpinamasi doroviniais reikalais, žmonių tarpusavio ryšiais. Istorikai yra pažymėję, kad aštuonioliktame šimtmetyje Bažnyčia pradėjo globoti vergus ir indėnus, kad jais nebuvo tiek piktnaudžiaujama kaip protestantiškoje Šiaurės Amerikoje, jie nebuvo taip skriaudžiami ar traktuojami kaip prekęs. Būtų galima teigti, kad dėl Bažny-čios veiklos daugiau žmonių vedė geresnius gyvenimus, tad ir daugiau jų laimėjo amžiną išga-nymą. Ir jei esi tikintysis, protes-tantas ar katalikas, tai šis pasta-rasis laimėjimas tikrai nėra mažmojis.

Ne visos teorijos suteikia reli-gijai šitokį išskirtiną vaidmenį ūkiniame gyvenime. Marksizmas religiją laiko kitų reiškinų pada-riniu. Ne religija nustato ūkinius santykius, bet ūkiniai santykiai lemia religijos turinį ir gyvavimo galimybes. Ir šita prasme reikia suprasti Markso žinomą pasi-sakymą apie religiją kaip liaudies opiumą. Religija nebūtų liaudies opiumas, jeigu nebūtų skurdo, engiamų būtybių, bedvasės san-tvarkos. Religija yra ne tik viso šito išraiška, bet ir protestas prieš visa tai. Šia prasme religija dėl to opiumo vartojimo yra nepakal-tinama, nes tas opiumas varto-jamas, siekiant sumažinti kitų priežasčių sukeltus skausmus. Tad susiaurindamas religijos galią lemti ūkinį gyvenimą ir santy-kius, marksizmas sumažina reli-gijos atsakomybę dėl įvairių pasaulio negalavimų. Apylaimai pripažinimas religijai didesnio vaidmens sekuliariniame gyve-nime reikalauja ir sakyti, kad reli-gijai tenka nemažai atsakomybės dėl įvairių negerovių. Savaimė aiš-ku, tada ji gali pasisavinti ir dau-giau nuopelnų.

Religijų ryšiai su mokslu

Dabar pažvelgsiu į religijos ir mokslo santykius. Čia irgi nereik-ia ieškoti visoms religijoms visais laikais galiojančių api-bendrinimų. Veikia reikia

panagrinėti atekirų religijų ryšius su mokslu, kuriame nors apibrėž-tame laikotarpyje. Neseniai prasi-dėjo reikalingi mokslo istorijos tyrimai, kurie patikslina anks-čiau paplitusius, bet klaidingus įsitikinimus. Turbūt švietėjų laikais pradėjo plisti nuomonė, kad nuo Romos imperijos žlugimo iki renesanso tamsa su kai kuriom retom prošvaisitėm apgaubė Vakarų kultūrinį gyvenimą, ypač filosofiją ir mokslą, kurie turėjo derintis su Bažnyčios pasi-sakymais, jiems net ir prisi-taikyti. Pradėjus rimčiau tirti mokslo istoriją, paaiškėjo, kad ir viduramžiais buvo nemažai pasiektas, o Galilėjaus ir kitų mokslininkų argumentacija nelabai skyrėsi nuo scholastikų.

Kitas klausimas liečia pačių mokslininkų religinius įsi-tikinimus bei Bažnyčios santy-kius su jais. Gerai žinoma, kad Bažnyčia persekiojo Galilėjų, Bruno ir kai kuriuos kitus moksl-i-ninkus, mėgindama, kartais sėk-mingai, priversti juos savo tyrimų duomenis paneigti, nes jie neva prieštaravo Bažnyčios mokymui. Kai kadaise buvo ginčijamasi, ar saulė sukasi aplink pasaulį, ar pasaulis aplink saulę, tai Ameri-koje dar tebevyksta kovos dėl evo-lucijos teorijos dėstymo vidu-rinėse mokyklose.

Nors negalima paneigti, kad įvairios religijos skirtingais lai-kais priešinosi mokslo pažangai, tai neįrodo tiesioginio religijos priešingumo mokslui. Reikia prisiminti, kad religijos, vienos mažiau už kitas, turi savo hierarchinę struktūrą, o joje vietas užima įvai-rių gabumų, išsimokslinimo bei temperamento asmenys. Gana tamsus ar priekabus žmogus, užėmęs svarbią poziciją, gali sukelti akcijų prieš mokslą, nors atsargus Bažnyčios mokyto mo-grinėjimas nebūtinai reika-lauja tokio nusistatymo. Ir šitokie žmonės, išnaudodami savo atsa-kingas pozicijas, gali net tapti Bažnyčios atstovais šiuo klau-simu, savo nuomonę paversti oficialiu Bažnyčios nusistatymu.

Jei kurios nors religijos, ja suprasdami kaip nustatytų ir kon-krečių teiginių rinkinį, negalime sutapatinti su įvairiais jos parei-gūnais ir jų persamomis šių tei-ginių interpretacijomis, tai pa-našiai negalime nurodyti žinomus tikintius mokslininkus ir teigti, kad jų veikla akivaizdžiai įrodo, kad religija skatina mokslą, arba kad religija ir mokslas vienas kitam neprieštarauja. Geriausi atveju tikintųjų mokslininkų pavyzdys gali būti vartojamas paneigti gana primityviausią ateis-tinę tezė, kad mokslo pažanga ir vadinamosios mokslinės pasaulė-žiūros įsitvirtinimas išstumia reli-giją iš kultūrinio gyvenimo. Paly-

ginti nesena Amerikos ir Kanados sociologų apklausa rodė, kad jų dauguma tiki Dievą, bet šis tikėji-mas nei vienaip, nei kitaip nepa-veikia jų mokslinio darbo.

Norėčiau pasiūlyti du platesnio pobūdžio apibendrinimus apie reli-gijos ir mokslo santykius. Būtent: negalime laukti iš religijos susiji-mo su tam tikru pasaulėvaizdžiu kokių nors tikslesnių mokslinių žinių, ir kuo daugiau laiko pra-eina nuo kurios nors religijos esminių pasaulėvaizdinių tvir-tinimų paskelbimo, juo mažesnė tikimybė, kad tas pasaulėvaizdis atitiktų dabartinius mokslo reika-lavimus. Todėl, po kiek laiko, vargu ar religija skatins moksl-i-ninkų tyrimus. Veikia ji skubės savo pagrindinius teigimus derinti su mokslo pažanga ir atsakys pretenzijų, kad jie tiksliai ką nors nusako apie gamtą. Religija liks mokslui abejinga, nors nemažai tikintųjų gali būti geraie, net ir vyraujančiais, mokslininkais.

Šia proga galima pasisakyti ir dėl teigimų, kad mokslas neva paneigė religijos ir Dievo vardan skelbiamas teorijas, tad tuo pačiu paneigė ir Dievo buvimą. Dėl visa ko tarkime, kad yra Dievas, kurio santykiai su žmonija yra mažiau ar daugiau apibūdinti Šventa-jame rašte. Šis Dievas kalbėjo su pranašais, vėliau su apaštalais, kurie savo ruožtu mokė kitus tiki-nčius. Jei Dievas norėjo būti suprantamas, jie negalėjo kalbėti nesuprantama kalba, arba vartoti tuo metu neegzistuojančias sava-kas. Sakykime, kad Dievas būtų norėjęs kuriam nors pranašui išaiškinti šį tą apie žemės trauką ir (čia reikalus supaprastinu), kad dabartinis Einšteino teorijomis paremtas aiškinimas yra tei-singas. Tuo atveju Dievas būtų turėjęs vartoti šiuometines mate-matikos formules ar kokį nors jų atitiktį, kurio vargšas pranaš-s nebūtų supratus. Negalima laukti, kad prieš kelis tūkstančius metų skelbtį vaizdiniai atitiktų dabartinius mokslo reikalavimus; jie turėjo būti išreikšti tuometine kalba, tuometinėmis sąvokomis.

Todėl Katalikų Bažnyčia klyd- do, bandydama pasaulėvaizdinius Švento rašto pasisakymus pa-versti moksline teorija, juo labiau, kad Dievas daugiau rūpinasi žmo-nių išganymu, o ne jų žinių tikslumu. Pasaulio pažinimas yra žmogui patikėtas. Reikia laukti, kad po dviejų tūkstančių metų Švento rašto gamtinių įvykių aptarimas ne visai atitiktų da-bartinę tikrovę. Nauji archeolo-giniai tyrimai gali paneigti ir kai kurių istorinių aprašymų tvir-tinimus. Religijos yra priverstos atsisaityti mokslinių pretenzijų ir tirti suprastį savo šventųjų raštų teiginius apie gamtą kaip meta-foras, išreiškiančias ne amžiną, bet anų laikų pasaulėvaizdį.

Katalikybė lietuvių tautos gyvenime

Artėjant prie pabaigos, reikėtų pažvelgti į katalikybės vaidmenį



Renesanso laikų popiežius Raffaelio (1483–1520) tapyboje.

lietuvių tautos gyvenime. Vėl turime atsargiai parinkti kurį nors laikotarpį arba kitaip apriboti temą, ją kiek galima labiau panag-rinėdami prieš siūlydami api-bendrinančias išvadas. Sustosiu prie vieno klausimo, būtent, koks buvo Katalikų Bažnyčios nusi-statymas lietuvių tautiškumo bei didėjančio pasipriešinimo cariz-mui atžvilgiu pirmaisiais tautinio atgimimo metais. Tarkime, kad kiekviena tauta turi teisę, gal net pareigą, kovoti ir išlaikyti savo tautiškumą, ir kad įvairių tauti-nių kultūrų klestėjimas apylamai praturtina žmoniją. Trumpai drū-dai, tautiškumo išlaikymas yra tei-giamas reiškinys, ilgainiui pri-sidėdąs prie žmonijos kultūros praturtinimo.

Katalikų bažnyčios, geriau sakant, jos kunigų ir hierarchų, nusistatymas dažnai buvo abe-jingas, dažnai net priešiškas. Kol lietuvių daugiausia rūpinosi katalikybės išlaikymu ir nen-u-sileido carinės valdžios bandy-mams jėga skiepyti stačiatikybę, Bažnyčia šį sąjūdį rėmė. Kai pra-dėjo ryškėti, jog tautinio atgi-mimo sąjūdis rūpinasi ne vien katalikybės gynyimu, bet pabrėžia lietuvių tautos savitumą, aiškina skirtumus tarp lietuvių ir lenkų bei priešinasi lenkų įtakos persvarai kultūriniame gyvenime, tai dau-guma kunigų pradėjo neigiamai vertinti vadinamuosius litvo-manus, kurie, jų nuomone, be reikalo skaldė katalikų vienybę. Vieningas katalikų nusistatymas buvo Bažnyčiai svarbesnis negu lietuvių tautiniai siekliai. Bažny-čios hierarchija diskriminavo lietuvius, žlugdė pastangas turėti lietuviškas mišias Vilniuje, akty-vesnius lietuvius dvasininkus, kaip Tumą-Vaižgantą, perkeldinėjo iš vieno mažo provincijos bažnytkaimio į kitą. Buvo išimčių ir labai ryškių išimčių. Jaktas, Vaižgantas, Maironis, Tėvynės Sargo ir kitų lietuviškų knygų bei spausdinių autoriai bei leidėjai palaikė tautinius siekius. Įvyko net skilimas pačiuose kuniguose. Tačiau ilgą laiką Bažnyčia nei-giamai vertino lietuvių tautinį atgimimą kaip katalikų vienybei kenkiantį nesupratimą. Saky-čiau, kad kairieji intelektualai nuosekliau gynė lietuvišką reikalą, kaip ir nuosekliau ir drą-siau pasisakė prieš carinį engimą. Pabrėžtina, kad ilgą laiką Bažny-čia ragino lietuvius paklusti carui, mokydama, kad caro ir kitų valdo-vų galybė Dievo suteikta. Pavyz-džiui, Seinų vyskupijos admi-nistratorių Antanavičius smerkė 1905 m. revoliucinį sąjūdį, dėl ko jis buvo griežtai kritikuojamas. Tada pirmaisiais tautinio atgi-mimo metais Bažnyčia nebuvo didelė lietuviško reikalo šali-ninkė, nors laikui bėgant daugiau kunigų pradėjo suprasti tautiškumo svarbą.

Kodėl taip buvo? Tikro atsaky-mo nežinau. Šis klausimas kol kas nėra nuodugnai nagrinėtas. Bet reikėtų atsižvelgti į kunigų kilmę, ryšius su vietos bajorija, kunigų seminarijų lenkišką dvasią ir t.t. Ypač svarbu būtų išryškinti kaip giliai buvo įsiskęję įsitikinimai, kad tikėjimas svarbesnis už tau-tiškumą, kad lietuvių yra nepajė-gūs sukurti savo kultūrą, kad atskilimas nuo lenkų prives prie surusėjimo. Bažnyčia veikliausiai laikėsi nuosaikiau už kairiuosius carizmo atžvilgiu, nes ji turėjo daugiau ko pralošti, jei caras būtų nutaręs ją visai numalšinti. Kai-rieji neturėjo nei bažnyčių, nei parapijų, nei įsipareigojimo rūpi-nis tikintųjų sielovada.

Idomu pastebėti, kad padėtis yra pasikeitusi per dabartinę komunistų okupaciją. Dabar Baž-nyčia bene drąsiau ragina lietuvius priešintis smurtui, nebijo-ti savo teisių ginti. O kairieji dažnai siūlo laikytis rimties ir tvarkos, nes neva neapgalvoti išsi-šokimai suerzins komunistus ir sukels didesnes represijas. Kodėl kairieji tapo atsargesniais? Gal todėl, kad nemažai jų turi ata-kingas pareigas, kurių nenorėtų pralošti, ir yra savanaudiškai įsi-tikine, kad veiksmingiausias pasi-priešinimas vyksta pačioje valdžioje. Katalikai Lietuvoje dabar engiami, neturi jokių pri-villegių, kencia diskriminavima. Neturėdami ko pralošti, jie gina tikėjimo ir tautiškumo reikalą. Šis aiškinimas padėtų gerokai supa-prastina, bet manau, kad jame glūdi nemažai tiesos.

Religijos ir laiko santykis

Skirtumas tarp Bažnyčios nusi-statymo tautiškumo reikalui prieš šimtą metų ir dabar primena kitą faktą, kurį reikia įsidėmėti, norint įvertinti religijos poveikį kultūrai. Būtent, net ir visuotinė religija, neapsiribojanti viena tauta ar gentimi, įsilięja į tautos ir visuo-menės gyvenimą, yra jo įtaigo-jama, pasisavina vietos ir laiko bruožų bei savybių. Sakyčiau, kad Katalikų Bažnyčia Ispanijoje šiek tiek skiriasi ne doktrinos, bet kitais atžvilgiais nuo Bažnyčios Afrikoje, kad Katalikų Bažnyčia Lietuvoje prieš tris šimtus metų ne tokia pati, kokia ji dabar. Kunigai ir vyskupai juk yra savo laiko žmonės, o bajorų vaikas skirtingai vertins baudžiavą, negu bau-džiauninko sūnus. Nenoriu pa-neigti, kad kokia nors gilia prasme Katalikų Bažnyčia yra ta pati, nepaisant laiko ir vietos aplinkybių. Bet jei pagrindinės doktrinos nesikeičia, jei pasaulė-žiūra ir pasaulėvaizdis plačiausia prasme yra vieningi, tai žmonės, kalbantys religijos vardu, nusta-tantys jos ūkinę, visuomeninę bei politinę liniją, yra savo laiko ir visuomenės vaikai, o ne kokios nors keistos šių reiškinų nepa-veiktos būtybės. Todėl ir lauktina, kad bajorams valdant Bažnyčią, ji kitaip vertino dalį gyvenimo problemų, negu kada katalikai buvo engiama mažuma. Reikėtų kaip nors pabrėžti skirtumą tarp tų veiksmų, kurie tiesiogiai plaukia iš Bažnyčios mokymų ir tų, kurie labiau susieti su laiko dva-

Lietuviai kariai Amerikos pilietiniame kare

Amerikos televizijoje nese-niai gal ne vienas matėme isto-rinį filmą „The Blue and the Gray“. Tai epas, vaizduojan-tis 1861-1865 metų Amerikos pilietinį karą. Žiūrint filmo, vargu ar kam atėjo mintis, kad gal ir lietuviai tame kare ko-vojo.

1981 metais leidyklos Dol-phin Books, Coubleday & Com-pany, Inc., Garden City, New York, išleistoje Stephanie Ber-nardo didelės apimties knygo-je „The Ethnic Almanac“ yra pateikiama palyginti daug me-džiagos apie Amerikos lietu-vius. Žinios gana tikslios nuo anksčiausių dr. Aleksandro Kuršiaus laikų septynioliktame šimtmetyje iki šiandieninės dabarties. O ryšium su mi-nėtu filmu, pasiremiant šiuo almanachu, galime tarti, kad ir lietuviai jau kovojo anose is-torinėse Amerikos pilietinio karo grumtynėse. „The Ethnic Almanac“ puslapiuose rašo-ma, kad šiauriečių gretose ko-vojo 373 lietuviai kareiviai, o pietiečių rikiuotėje buvo 44 lietu-viai.

Paskutinė a.a. prel. J. Karaliaus išleista knyga

Neseniai miręs a.a. prel. Juozas Karalius buvo uolus įvairių kultū-rinių užmojų rėmėjas ir lietuviškos knygos mlytojas bei jos mece-natas. Jis labai vertino didingą Lietuvos praeitį ir tuos rašytojus bei poetus, kurie ją aprašė ar ap-dainavo. Prieš „Aušrą“ ir „Auš-ros“ ėjimo metais Lietuvoje buvo labai populiarūs ir Lietuvos at-gimimui daug įtakos turėjo Ado-mas Mickevičius ir J.I. Kraševs-kis, kurie savo veikalų temomis, paimtomis iš Lietuvos mitologijos bei istorijos, kėlė lietuvių savigar-bą ir ugdė pasididžiavimą lietu-vių tautos dorybėmis ir skatino ko-vą už jos laisvę.

Velionis prel. J. Karalius žavė-josi J. Kraševskio veikalų „Vyto-lio rauda“ ir ieškojo vertėjo, kuris ją išverstų į lietuvių kalbą, tikė-damasis, kad „Vytočio rauda“ ska-tins ir išieivijos skaitytojus labiau vertinti ir pamilti senąsias lietu-vių tautos dorybes. Todėl naują veikalo vertimą jis išleisdino puoš-niu leidiniu, su dail. Smakausko raizdiniais. Ir tai buvo paskutinė prel. J. Karaliaus lėšomis išleista knyga, tebelaukianti malonaus skaitytojų dėmesio.

„Vytočio rauda“ gaunama „Drauge“. Kaina su persiuntimu \$7.00.

sia bei hierarchijos narių asmeni-niųjų nusistatymų. Skirtumas yra gana svarbus, bet nežinau kaip jį nubrėžti, nei kaip tokį suskirs-tymą pateisinti. Tačiau aišku, kad negalima visas neigiamybės suversti, pavyzdžiui, tik Bažny-čios valdytojams, nes tada susi-kurtų padėtis, primenantį komu-nizmo šalininkų aiškinimus, jog komunistas yra tobulas, tik komunistų vadovams nesiseka šį idealą įgyvendinti.

Kad Bažnyčios vadovai yra savo laiko vaikai, rodo ir Borgia giminės narių tapimas popie-žiumi ir kardinolais. Jie rūpinosi menu, žemiškais turtais, bet mažiau dvasiniais reikalais. Jų pavyzdys vėl primena, kodėl nepravartu daryti plačius api-bendrinimus apie religijos vaid-menį. Ar renesanso laikų Bažny-čia, tiek daug prisidėjusi prie meno klestėjimo, buvo civilizacijos kelrodis, partneris, ar stabdys? Mene turbūt kelrodis, socialinio teisingumo reikalas buvo abeji-ngas aukštuomenės partneris, o moksle stabdys. O koks tikras Katalikų Bažnyčios nusistatymas lietuviškumo klausimu? Ar dabar-tinis, ar tas, kuris vyravo prieš šimtą penkiasdešimt metų? Saky-čiau, kad nei vienas, nei kitas, bet kad buvo du skirtingi nusi-statymai, vienas teigiamas ir kitas neigiamas, ir kad platesnis api-bendrinimas nėra labai reikš-mingas.



Dvyliktojo šimtmečio gotikinės architektūros šedevras — Chartres katedra Prancūzijoje.

Vatikano II suvažiavimas po 20 metų

Lietuviškomis akimis žvelgiant

Skaitytojai atsako į klausimus: 1) ar gerai, kad Vatikano II suvažiavimas įvyko? 2) kaip jis pakeitė mūsų gyvenimą? 3) į kur dabar jo šviesioje lietuviškąjį gyvenimą turėtume kreipti?

Linas Sidrys, M.D. (Chicago):

1. Tvirtai tikiu, kad V.II suvažiavimas buvo Šventosios Dvasios globoj. Šio suvažiavimo pradėtas Bažnyčios atsinaujinimas turės tokių pozityvių rezultatų išgany-mo istorijoje, kurių mes dabar net negalime įsivaizduoti. Pabrėž-damas pasauliečio atsakomybę dvasiniame gyvenime, suvažiavi-mas padėjo teologinius pagrinda-s, ant kurių bus statoma ateit-ies krikščioniškoji kultūra. Jeigu prieš tūkstantį metų katalikų teo-loginis pagrindas buvo "contemp-tus mundi", t.y. vienuolių neapy-kanta pasauliui ir pasaulio atšizadėjimas, tai ateinantį tūks-tantį bus pasauliečio meilė ir rū-pestis pasaulyje, drįbant Dievo darbą ir darbą Dievui.

2. Apžvelgus nemažą chaosą, Bažnyčioje įsigailejęs šiamė iš-bandyto laikotarpio, tikrai būtų sunku duomenimis įrodyti pozity-vų atsinaujinimą. Ypač lietuviš-kuose rėmuose, skeptikai įrodytų, kad tikėjimas stipresnis ir aki-vaizdinis tikybės atsinaujinimas sparčiau vyksta okupuotose Lietu-voje, kurios Vatikano II suvažiavi-mo pakaitimai dar nepasiekę, negu išeivijoje, turinčioje laisvas sąlygas, stiprią spaudą, pasaulie-čių intelektualų branduolį ir tiek pat lietuvių kunigų, kiek turi visa Lietuva.

Reikia pripažinti, kad Lietuva, ir Lenkija yra išimtis, ir Dievas ten siūnčia ypatingas palaimas. Pats persekiojimas dėl Kristaus vardo yra palaimos ženklas. Kitur reikalai seka įprasta eiga: "Su Die-vo karalyste yra kaip su žmogumi; kuris beria dirvon skėla. Ar jis miega ar keliasi, ar naktį ar die-ną, skėla dygsta ir auga, jam vi-siškai nežinanti kaip." Mk 4,26-27. Krikščioniškoji viltis reikalauja laukti nelaukto tiek tėvynėje, tiek svetur.

Nepraraskime istorinės per-spektyvos. Prieš penkisdešimt-mečių, kai pirmieji keistoki atsis-kyriai tyliai pasitraukė į dykumas ir kalnus, palikę savo šeimas ir miestus, kad geriau ga-lėtų melstis Dievui, kas tada galė-jo numatyti tos teologinės srovės būsimą milžinišką įtaką Vakarų civilizacijai? Kas galėjo spėti, kad

tie vienuoliai, laisvai atsisakyę nuo pasaulio ir pasaulio atšizadė-ję, pagaliau bus Vakarų civiliza-cijos vieninteli saugotojai? Jų me-nas, mokslas, architektūra, spau-da ir mokyklos sukūrė ištaisai naują pasaulį, naujas kultūras.

Mes dabar matome ir galime įvertinti "contemptus mundi" teo-logijos dvasinius ir kultūrinius turtus. Tačiau tuometinė visuome-nė tik matė, kad jų geriausi jau-nuoliai ir jaunuolės dingdavo, vi-sam gyvenimui užsidarydami Šv. Benedikto vienuolynuose. Susirū-pinę tėvai labai pergyveno, kai jų sūnūs užimtetė skarmalus ir įsto-jo į Šv. Pranciškaus ubagavimo ordina.

Tad nereikia stebėtis, kad kyla panašiai neaiškumų ir pasipriešinimų, kai Vatikanas II, nė kiek nepaneigdamas vienuolio dvasiškumo vertės, pastatė naują pasaul-iečio teologijos pagrindą: "Visos Bažnyčios pareiga yra stengtis, kad žmonės pajęgtų visą žemiš-kąją santvarką tinkamai suri-kuoti ir per Kristų sieti su Dievu... Pasauliečiams reikia imtis to žemiškosios santvarkos atnau-jinimo kaip savojo uždavinio. Vadovaudamiesi Evangelijos švie-sa bei Bažnyčios mintimi, krikš-čioniškosios meilės veikiam, jie privalo darbuotis..." (Pasaulie-čių Apaštalavimas II:7).

Skeptikai tuoj prikištų, kad Vatikano II išdava: ne tik žemiš-koji santvarka nėra geriau suri-kuota, bet pačios Bažnyčios ins-titucijos chaoso. Nepaneigiama, kad priešais pasėję rauges. Iš jų vi-sų žalingiausia yra tikybės ne-žinojimas. Išaugusi visa genera-cija jaunuolių, kurie visai nežino katekizmo, religinį gyvenimą grin-džia grynai emociniu pergyveni-mu. Jų vienintelė moralinė gairė yra "neskriausk kitų".

Ekumenizmo sėklos pagerino ti-kinčiųjų santykius, bet abejingu mo raugės daug kam sukėlė teolo-ginį reliatyvizmą" ir" vienos objektyvios tiesos paneigimą.

Pasauliečių tikras vaidmuo, apaštalavime dar vis apgaubtas tūsta migla. Kunigai ir seseles bando vaidinti pasauliečius tiek savo elgsena, rengesiu, tiek savo įkyrių kišimusi į reikalus (krašto gynyba) ne jų kompetencijoje. An-tai pasauliečiai vyrai ir moterys, nesuprantą savo tikros dvasinės atsakomybės, bando vaidinti ku-nigus, kišasi į klerikalius reika-lus.

Nagrinėjant šiuometinį chaosą, tenka pažymėti dar vieną fenome-ną, kuris akivaizdžiai reikšėsi ma-

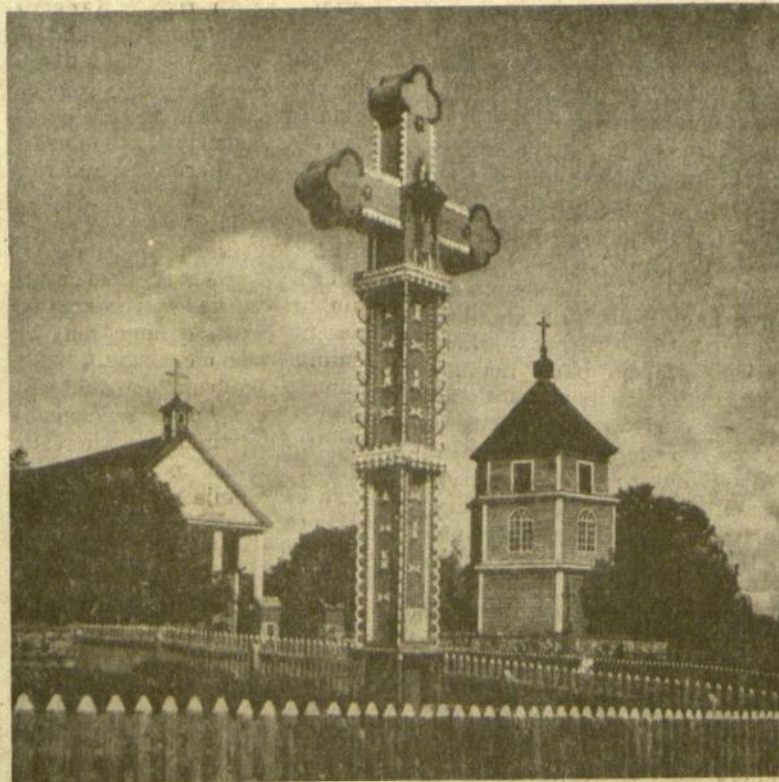
no lankytame Notre Dame uni-versitete, būtent, veidmainiška modernių ikonoklastų laiky-sena. Tai užtiknė tarp pasaul-iečių, kunigų bei vienuolių, kurie praradę tikėjimą arba atsiskę pri-imti vieną arba kitą esminį tiky-bos mokymą. Užtuot tyliai arba triukšmingai užprotestavę ir pasi-traukę iš katalikiškosios bendri-jos ir iš savo pareigų, jie bando kopti dar aukščiau į dar atsakin-gesnes pareigas, galvodami, kad jie su laiku įstengs pakeisti Baž-nyčią ir jos esmines dogmas. Lie-tuvoje Kronika skelbia kovą prieš komunistų bandomą Bažnyčios infiltraciją, bet manau, kad Amerikoje kurmiai veidmainiai sudaro čionykščiai bendrijai dar didesnę problemą.

Bažnyčios bandymo metai užsi-tę, nes šiame laikotarpyje bet koks asmuo, pasivadinęs teologu ar parašęs knygą prieštaraujan-čią Bažnyčios minčiai, drįsdavo teigti "čia pagal Vatikano II dvasi-ą!" Tačiau Romos Bažnyčia yra Romos ne vien dėl geografinės pa-dėties, bet ir todėl, kad Bažny-čia vadovaujasi parašytais įsta-tymais, ne žmonių išsigalvojimais. Girdime, kad tik dabar baigiamas Bažnyčios kodeksų perrašymas. Spėju, kad naujas kodeksas suda-rys naujai pasauliečių teologijos srovei juridinę struktūrą, kuri panaikins daug dabartinių neaiš-kumų.

Kai kokia organizacija arba as-muo teigdavo, kad jie vadovaujasi Vatikano II nurodymais, aš as-meniškai naudodavau tokį "lit-muso" bandymą: ar jie gerbia švenčiausią Mergele Mariją, ar jie ją pamiršę? Suvažiavimas aiškiai nurodė: "Pamaldžiai tegerbia ją visi ir jos motiniškai globai te-paveda savo gyvenimą bei apaš-talavimą." (PA, I:4, p. 139).

3. Į kur dabar turėtume savo lietu-višką gyvenimą kreipti? Grįžkime prie praėjusių pamokų. Jeigu tie aš-tunto ir devinto šimtmečio vienuo-liai būtų dar daugiau pasistengę ir dar toliau pasistatę, jie lietu-viams būtų sykiu atnešę dvasi-nius ir kultūrinius turtus. Nėra abejonės, kad Lietuvos istorija bū-tų buvusi daug šviesesnė.

Neatsiradus tikrosios krikščio-nybės, į šią tuštumą bandė įve-žti žalinga žemiška jėga, priai-dungusi krikščioniškom vertybėm, pasilėpusi krikščioniš-ko kiume, bet savo esmėje prieštaraujanti Kristaus duotam pavyzdžiui ir Bažnyčios mokymo misijai. Manau, kad galima teigti, kad šiandien irgi atsiranda pana-



Lietuvių liaudies architektūros ansamblis — Kurklių bažnytkaimis. Nuotr. V. Augustino

šios, pusiau krikščioniškos sektos ir srovės, išore pasipuošusios Kris-taus kryžiumi, bet esmėje siekian-čios nuotykių, pelno, garbės arba savo norų. Tokių modernių kry-žiuočių reikia saugotis.

Tikra dvasinė pažanga yra ge-riausia apsaugojimo priemonė. Iškilus arkivyskupo Jurgio Matulaičio žodžiais: "Jauskime su Bažnyčia!" Todėl lietuviams da-bar ypačiai svarbu suprasti ir įgyvendinti Bažnyčios mokomą pasauliečių teologiją ir apašta-lavimo atsakomybę. To kelio kelo-džiai: Evangelijos šviesa, Bažny-čios mintys, krikščioniška meilė, gerai atliktas darbas ir meilė šven-čiausiai Mergelei Marijai. To kelio tikslas: nauja žemiškoji santvar-ka, per Kristų susieta su Dievu (Apaštalavimo Tikslai, II, p. 142).

A.S.:

Gerai, kad Susirinkimas buvo suaukštas. Tik gaila, kad eiliniam žmogui, neteologui ir nestudijavu-siam giliau tų mokslų, jis pasikei-šo akivaidus tik savo pakeista liturgija, dėl to ir kilo daugiausia nesutarimo ir pasipriešinimo. Vienas iš ryškiai matomų naujų ženklų yra gimtoji kalba. Gerai, kad galima melstis savo kalba. Juk žmonės kitai ir nesimeldė, lotyniškai meldėsi tik kunigas. Maldaknygė Lietuvoje — tai populiariausia, ypač kaime, labai gerbiama ir mylima knyga; bažny-čioje jas visi turėjome. Kaimo senutės, ir pasirašyti nemokėda-mos, iš savo "Aukso altorius" įs-tengdavo paskaityti. Gimnazistai, atsimenu, turėjome maldaknyges,

kur lotyniškai Mišių tekstai buvo čia pat, kitoje maldaknygės lapo pusėje buvo išversti į lietuvių kalbą. Dėl to sunku suprasti, kad esama žmonių, atkakliai norinčių susigrąžinti lotynišką Mšias. Bet vis dėlto nuotaika pasikeitė, kai ir kunigas ėmė melstis gimtąja kalba ir dargi atsigręžęs į besimel-džiančius, vadinasi, kvietia: "Eikime kartu", bet ne kaip pir-miau "Eikškit paskui mane". Tai simbolis visiškai pasikeitusių santykių tarp kunigo ir pasaulie-čių (gali eiti kartu!), simbolis bažnyčios demokratėjimo, pasauliečių aktyvesnio įsijun-gimo, svarbiausia — kita pažiūra ir pasaulį ir į pasaulietiškos kultū-ras kūrimą. Bet kartu su tuo atėjo ir didžiulė atsakomybė, kurios dar visiškai neįsisąmoninome.

Kita naujenybė — paprastu-mas. Dėl to kildavo įtarimas, kad čia norima „suprotestantinti“ katalikų pamaldas. Tiesa, apei-gos daug paprastesnės. Jaunoji karta, tie dvidešimtmečiai, turin-tieji tiek pat amžiaus, kiek jo praslino po II Vatikano Susi-rinkimo, manau, yra patenkinti. Vyresnieji, bent aš, pasiilgstu senųjų velykinių, ypač Didžiosios savaitės, pamaldų. Bet tai greičiau dėl to, kad svetimas kraštas — ilgimasi tokių apeigų, kokios jos buvo susikūrusios savame krašte. O svetimumas ypač jaučiamas intymesniais momentais, o tokie yra pamaldos. Bet jei apsidairy-sime aplinkui, matysime šiandieninio gyvenimo formas, taip pat paprastesnes. Mūsų

Vladas Šlaitas

KELIONĖ

I

Nuotaišos, nusiteikimai, spėliojimai, pasianso deliojimas, paralelizmo ir panašumo ieškojimas tarp dabar tebevykstančių laiko įvykių ir tarp buvusių laiko įvykių, o gyvenimo įvykiai bėga tolyn ir keičiasi ir neturi niešnieko bendra su mano nuotaika.

II

Karai. Revoliucijos. Badas. Sskskaitų suvedinėjimai. Šūvis į kvatą. Stipresnieji užima valdančiųjų pozicijas, nes valdyti reišia diktuoti gyvenimą. Tik žolė nuolankumo malonėj taikingai užima vis naujus horizontus.

III

Praeitis panaši į vieną ilgą kelionę. Ratų gurgždėjimas. Arklių prunkštimas. Raudonų plytų bažnyčia Žemaitkiemio miestelyje. Didelė ponis, raudonai pasipuošusi saulė, leidžiasi kitoj pusėj miestelio. Tai pradžia į gyvenimą. Gera ilgai gyventi ir džiaugtis gyvenimu.

APSISUKIMAS

Kas yra šimtmetis? Tai saulės apsisukimas danguje. Tai tavo meilės saldus ir lengvas bučyns. Po šimto metų tas pats pavasaris kartosis vyšnių meilėje.

apsirengimas paprastesnis (plg. pvz. 17 amž.), paprastesnis susi-tikimas su draugais, svečiavima-sis, santykiai su savo viršinin-kais, — protokolas paliko prezidentūrose! Tad šių dienų žmogaus nuotaikai paprastumas yra patrauklesnis ir labiau tinka amžiaus dvasiai. Manau, kad labiausiai galima džiaugtis pasikeitusia pažiūra į asmenį darbą pasaulyje, ir tas pasaulis nebevaizduojamas taip labai neigiamas. Pirmiau teologijos ir kultūros išsiskyrimas buvo realiau jaučiamas. Ir tas pasikeitimas yra vienas iš svarbiausių Susirinkimo padarinių. Dėl to uždavinys ateičiai — labiau įsisąmoninti savo naująją rolę, konkrečiai ir realiai ją aiškinant. Net po dvide-šimties metų Susirinkimo refor-mų aiškinimas dar labai reikalin-gas, nes daug kas mato tik paviršutinį pasikeitimą. Man atro-do, kad lietuviams, bent Chica-

goje, to aiškinimo buvo per mažai. Argi nebūtų galima pamokalo vietoje kartkartėmis turėti seriją Susirinkimo svarstymo temomis, kai ką paaiškinant iš naujo, kai ką gal kitaip nušviečiant, papildant, duodant tikintiesiems progos patikrinti reformos padarinius. Nesiliau atskirų būrelių, nes bū-tų kalbama tik mažam skaičiui, ge-riau aiškinimai, girdimi visų susirinkusiųjų bažnyčioje. Tačiau aiškinimų būtų per paža, kiekvie-nas turėtų pats savo gyvenimą, savo darbą, savo nuotaiką pakei-s-ti ta nauja kryptimi. Kad Mišių maldai būtų sąmoninga ir klausy-tojai būtų tikrai aktyvūs, būtina reikia turėti kiekvienam nesun-kliai gaunamus mėnesinius miši-olėlius, kitaip, ypač didelėje bažny-čioje, kunigo žodžiai gali būti ir sunkiau girdimi, ir klausytojai yra pasyvesni, negu buvo seniau su maldaknyge rankoje.

(Bus daugiau)

Ir ko šitame mieste nepasitaiko!

Nijolė Jankutė

Prieš pradėdant šią istoriją, turiu pa-sakyti, kad nežinau televizijos. Net neturiu tos "kvailių dėžės". Nežinau, kaip žmonės gali valandų valandas prieš ją išsėdėti lyg užhipnotizuoti, spokšdami į kvailystes, muštynes ir žudynes ekrane, lyg negana jų kasdieniam gyvenime. Bet tarnyboj bend-radarbės man įrodinėja, kad esu "išjungta iš srovės", taip sakant, "out of tune". Mūsų skyriųj man adresu gimė net toks kaip ir anekdotas. Plepėjo kartą merginos apie kaž-kokią Cher Bono, kuri turinti nepaprastą garderobą. Aš ėmiau ir paklausiau, kuria-me skyriuje ji dirba. Dievuliai, kad pra-trūks visos kvatotis! Dabar, kas tik užsime-na apie kokį televizijos artistą, tuoj priduria — paklausk Aldonos, kuriam sky-riųj jis dirba! Aš neimu galvon. Juokiuosi kartu.

Nors televizijos nežinau, turiu kitą silp-nybę — dviračių važinėti. Turiu tokį seną, storais ratais, pedalais stabdomą be jokių ten bėgių ir kitų išmiesių. Man rodos, jis pri-klausė Tomui, mano jauniausiam, kai pra-dinę lankė.

Prieš 30 metų amerikonomas dviratis bu-vo tik vaikų žaislas. Nedrįsdavau važinė-tis. Begipu dabar: atėjo sportavimo mada, tai net sukrešė seneliukai ir žilagalvės mo-čiutės pedalus mina. Žinoma, ir aš ne iš tų jaunųjų dviratininkų. Bet dar ir ne motiutė. Nors aną savaitę, kai Vidas, mano vy-resnysis, su savąja apsilankė, man atrodė martelės tokia papilinėjus. Nesako, neklau-siu. Kol nežinau, tol ne motiutė. O dėl žilū-mo, kaip toj reklamoj, tik mano šukuotoja žino...

Tai gi, kai vaikai vedė ir iš namų iš-

ėjo, pradėjau dviračių važinėti. Po darbo parko takais pariedėti — malonumas. Ypač vasarą: ilgai nesutemsta, nebaugu. Ne tai, kad drąsuolė būčiau. Šiais laikais tokiam didmiesty tik kvailys gali būt drąsus. Ta-čiau dviem apsynom durų nerakinėju, kam-bariuose po langais nestatau kėdžių su puo-dais, kaip ciocia Karusia "Senam dvare".

Kai pasilikau viena, sūnūs buvo pasišo-vę man pistoletą nupirkti. Sukvailinau juos. Dabar ir gana! Persiritusi per pusšim-tį, imsiu šaudyt... Užtenka man dviračio.

— Su dviračiu nuo kriminalisto neapei-ginsi, — gąsdino Vidas.

— Jei pistoletu nenori, tai vilkinį šunį nupirksi, — rūpinosi Tomas.

Na, kurgi tą šunį dėčiau? Ir dar vilkinį! Mano Mikutis, ir pamatęs, su langais iš-rūktų. Kur jau katinas su vilku tam pa-čiam bute! Gana man Mikučio. Ne dėl apsi-gynimo, žinoma, bet dėl draugystės. Mudu gerai sutinkam: aš nesibaru, jis nesidras-ko. O žiemą, kai artritas kaulus gelia, pasi-guldau jį kaip šiltą viloką ant kelių. Mur-kia, pūruoja — geriau negu karšto vandens pūslė. Okadašuneliai taipmanirūpinasi, tai malonu. Gal ir keliuosį puikybe, bet, man ro-dos, kad geri išaugo, taimano nuopelnas. Vy-ras anksti pasimirė. Tomuką vostiškseptyne-rių paliko. Tai aš pati viena tuos vaikus...

Bet grįžtant prie tos istorijos. Ne kažin-kas ten, bet gavau gerą pamoką, nors ir ži-lo plauko sulaukus. Kaip sako, gyvenį ir mokaisi. Mano berniokai, kai sužinojo, išbarė mane, lyg būčiau jų vaikas, o ne mo-tina. Abi marčios irgi galvas kraipė, ku-dakino. Bet vėliau pradėjo visi pokštaut ir praminė tą įvykį "mamos romansu".

O atsitiko tai šitaip. Pernai buvo puikus ruduo: nekarštas, saulėtas. Žodžiu, tik sėk ant dviračio ir riedėk po geltonų lapų baldakimais. Na ir važinėdavau. Kas vakarą, nors trumpai, iki sutemos, o savaitgaliais išvažiuodavau porai valandų. Atremiu bū-davo dviratį į suoliuką kur po nugeltusiu medžiu, sėdžiu, skaitau arba žvalgausi į tą rudens spalvynę, tartum kokia karalienė į savo garderobą.

Tai gi vieną popietę parke, šalia prisėdo toks seniokas. Ką ten seniokas! Visai stam-mantrus vyras. Mano amžiaus. Toks žilste-rėjęs, panosėję ūsų šepečiuokas. Mandagiai pasiklausė, ar netrukdyčiau, mat aš skai-čiau, ir pats tuoj išsitraukė kišeninę knygu-tę.

— Jūsų dviratis? — po kiek laiko pa-klausė.

— Mano.

— Dabar gražūs orai važinėti.

— Labai.

— Kai žmona buvo gyva, tai mudu irgi sėsdavom ant dviračių ir po parką.

Vyriškio balsas virptelėjo. Jis žvelgė aukštyn į nugeltusį medį. Aš nelabai mėgs-tu įsileisti į kalbas su nepažįstamais, bet šis žmogus atrodė toks liūdnas. Reikėjo ką nors pasakyti.

— Ar seniai mirė jūsų žmona?

Iš karto jis lyg negirdėjo. Kai pakar-tojau klausimą, pasižiūrėjo nustebeš.

— Žmona? Aha. Tai mirė prieš pusme-tį...

— Užuoja... Nebežinojau, ką jam sakyti ir vėl atsiverčiau knygą.

Bet žmogus, atrodo, panor kalbėtis.

— Pasimirė, pasimirė vargšė. Kietas buvo smūgis. Sunku pamiršt.

Man vėl pasidarė jo gaila.

— Žinau, kaip sunku, — pasakiau, — našlė esu.

— Našlė — sujudo mano pašnekovas, — taip ir nujačiau, kad supratinga esat mo-

teris. Kad pasikalbėti galima. Kaip sa-koma, nuo širdies. Bet atsiprašau, ar ne-trukdau jūsų?

Trukdyt tai jis trukdė. Skaičiau, matai, tokį kaip vadina, "mystery" romaną ir nesinorėjo nutraukti. Bet negi sakysi, aha, pone, trukdai. Ir dar tokiam mandagiam, liūdnam žmogėnui.

— Kuo gi Jūsų žmona mirė? — paklau-siau.

— Nelaimingas atsitikimas. Nukrito nuo laiptų. Smegenų sutrenkimas... Ir pasi-mirė sąmonės neatgavęs.

Vyras nutilo, krenkstelėjo ir nusisuko.

— Ar jūs šitoj apylinkėj gyvenat? — sku-biai pakeičiau temą.

— Na taip. Persikėliau čia prieš savaitę, kai namą pardaviau. Gyvenu dabar vienas kaip pirštas...

— O vaikai?

— Neturiu. Sūnus...ir tas mirė...

Jis vėl krankstelėjo ir įbedė akis į savo batus.

Man darėsi nesmagu. Kiekvienas mano klausimas vedė jį į liūdnus prisiminimus.

— Atsiprašau, kad klausinėju, — pasa-kiau ir atsistočiau.

— Be reikalo, be reikalo, — pašoko ir jis, grūdėdamas savo knygutę atgal į kišenę, — išsikėlėjęs lengviau pasidaro. Ar jūs čia dažnai atvažiuojat?

— Dažnokai.

— Tai gal vėl teks susitikti?

Jis žiūrėjo prašančiom akim.

— Tai gal... Iki pasimatymo, — pasa-kiau ir sėdau ant dviračio.

— Iki, iki! — džiugiai pakartojo mano naujasis pažįstamas. Kai sukau iš parko į gatvę, jis dar tebestovėjo prie suoliuko.

Kita vakarą jį vėl sutikau. Sėdėjo ant to paties suoliuko, pasidėjęs krūvelę kišeninių knygelių. Atrodė, kad manęs laukė.

— Aha! Tai vėl sportuojam! pašoko ma-ne pamatęs, — kaip malonu susitikti!

Tarp mūsų kalbant, ir man buvo malo-nu. Žmogus pasiekė tokį amžių, kada, palikęs šeimos rūpestis praeitį, mėgaujies poilsingu vienišumu, kurį tačiau kartais nuo karto trokšti paivairinti tokio pat poi-siautojo dėmesiu.

Nuo tada dažnai sutikdavau "parko pažįstamulį", kaip jį sau praminiau. Pasėdėdavom ant suoliuko, pakalbėdavom apie kylančias kainas ir vietoje stovinčias algas; apie artėjančius rinkimus ir prezi-dentinius kandidatus. Apie save jis mažai tekalbėdavo. Vis klausinėdavo manęs, kur gyvenu, ką veikia mano vaikai, ar nebijau viena po parką važinėti. Toks jau rūpestin-gas žmogelis. Ir apsiskaitęs — visai laik su knygele kišenėj. Todėl ir bendros kalbos rasdavom. Taip besišnekučiuodami būda-vo ir iš parko išeinam. Jis man dviratį pa-veda, iki namų palydi. Galvodavau, gal vi-dūne pakviesti kavos puodukui. Tačiau aš ne iš tų greit žmonėmis pasitikinčių, todėl pakvietimą vis atidėliodavau.

Vieną vakarą, mudviem iš parko grįž-tant, pakilo vėjas, staiga atšalo ir pradėjo lyti. Iškart rudeniškai purškė, paskui ėmė žliaukti, o kol mano butą pasiekėm — pra-kiuro pilti, net burbulai balose šokinėjo. To-kiam ore, kaip sako, šunį vidun įleistum. Tai ir pasikviečiau savo pažįstamulį tam kavos puodukui.

Mudu sėdėjom mano mažoj virtuvėj. Už lango pylė lietus, vėjas blazgino stiklus. Vi-duje buvo jauku: kvepėjo kava ir daniško pyrago cinamonais.

— Vadinuosi Jonas, — staiga pasakė mano svečias, lėtai maišydamas kavą, ir man toptelėjo, kad iš tikrųjų iki dabar aš net jo vardo nežinojau. Nei jis manojo.

— Aldona, — pasakiau. Abu nusijuo-kėm.

— Tai susipažinom, kaip detektyviniam romane, — vėl prašnok Jonas, — kur žmo-gel (Nukelta į 4 psl.)

NUOMONĖS IR PASTABOS

Dėmesio literatūros enciklopedijai

Per paskutinius metus bibliotekų lentynose pradėjo teltis *The Modern Encyclopedia of Russian and Soviet Literature* tomai. Iki šiol išspausdinta penki tomai, kiekvienas maždaug po 248 puslapius. Penktasis užbaigia raidę "D" (Dobryna). Leidykla: Academic International Press, Box 555, Gulf Breeze FL, 32561. Redaktorius — leidejas Harry B. Weber. Jo pavarde paprastai seka prierašas: Department of Russian, University of Iowa, Iowa City, Iowa 52242. Pirmasis tomas netgi palydėtas tokiu prierašu: "Preparation of this volume was greatly facilitated by the support of the University of Iowa, Iowa City". Tolimesni tomai šio prierašo jau nebeturi. Įžangoje pasisakoma, kad viso numatomo išleisti apie 50 tomų. Turint galvoje, kad paprastai vienas enciklopedijos tomas yra nemažesnis kaip 400-500 puslapių, tai šiuo atveju galima manyti, kad leidejų pirmiausia rūpėjo komerciniai reikalai.

Įžanginiame žodyje leidejas tvirtina, kad enciklopedija (MERSL), kai jau bus užbaigta, "pateiks pasaulio angliskai skaitančiai visuomenei labiausiai išsamų rusų ir sovietų literatūros vaizdą". Toliau leidejas aiškina terminus "Russian literature", "Soviet literature" ir "Non-Slavic literature". Apie tai leidejas randa reikalo netgi kiek plačiau pasisakyti: "Kitas visai naujas MERSL aspektas yra sovietinių literatūrų jungimas. Nežiūrint, kad pagrindinis dėmesys yra rusų literatūrai, visgi stengiamasi čia pristatyti ukrainių ir gudų rašytojus, taip pat turkų, armėnų, gruzinų ir baltų tautų rašytojus, nes tos tautos sudaro Sovietų sąjungą. Tai daroma ne dėl to, kad tos tautinės literatūros yra įdomios ir vertos dėmesio, bet kad jos taip pat atspindi sovietinio kultūros gyvenimo visumą". Toliau leidejas apeliuoja į enciklopedijos skaitytojus, prašydamas siųsti jam komentarus, papildymus ar ba šiaip sau pastabas, Esą, per

neapsižiūrėjimą yra praleisti kai kurie autoriai. Jų pavardės bus įtrauktos į papildomą tomą. Ypač skaitytojo dėmesį atkreipia labai nepretenzingas paskutinis leidejo kreipimasis: "Leidejas mielai laukia sugestijų ir įnašų iš tų asmenų, kurie savo specialybe yra artimi enciklopedijos apimamai sritčiai. Leidejas tesirūpins tik stiliaus, sintaksės ir enciklopedijai pritaikant formos reikalu". Apžvelgus MERSL intencijas ir užsąrašavimus, galima kelti daugelį klausimų, kaip pvz. kodėl baltų literatūros, taip pat armėnų, gruzinų ir t.t. yra priskirtos vien tik "sovietinei literatūrai". Tai reiškia, kad ir emigracinės tų tautų literatūros atsidurs "soviet" prieglobstyje. (Dr. R. Šilbajoris pasakojo, kad jis, besikalbėdamas su HRSL leideju H.B. Weber, šį reikalą yra išskėles. Leidejas aiškino, kad tuomet enciklopedijos pavadinime reikėtų suminėti nemažą skaičių tautų pavadinimų ir tai sudarytų tam tikrų nepatogumų.) Kaip ten bebūtų — pavadinimas blogas ar geras, enciklopedija yra bibliotekų lentynose ir ne vienas besidomintis Rytų Europos literatūromis jomis naudosis. Turint mintyje, kad MERSL pristatinėja ir lietuvių literatūrą, tuo labiau tenka ir lietuviams ja susidomėti. Todėl apie lietuvių literatūros pristatymą ir su tuo susijusias problemas čia ir bus kalbama.

Apžvelgiant kiekvieną tomą, pirmiausia bus dėmesys atkreiptas į pristatomus autorius ir enciklopedijos bendradarbius. Pirmame tome pristatomas tik vienas lietuvis autorius — Kazys Ambrašas. Bendradarbių sąrašas nesimato nė vienos lietuviškos pavardės. Antrame tome pristatomas: Jonas Avyžius, Algimantas Baltakis, Aleksas Baltrūnas, Jurgis Baltrušaitis, Juozas Baltušis, Antanas Baranauskas, Jonas Basanavičius ir Aleksandras Bauza. Trečiame tome atsiranda ir lietuvių bendradarbių: Audronė B. Willeke (Miami University) 4 puslapių

straipsniu pristato sovietinės Lietuvos rašytoją Alfonsą Bieliauską. Be to trečiame tome dar randame aptariamus Joną Biliūną, Kazį Binkį ir Julijū Butėną. Ketvirtame tome — bendradarbių tarpe atsiranda dvi naujos pavardės: Violeta Kelertienė (The University of Wisconsin) ir Rimvydas Šilbajoris (Ohio State University). Pristatoma du rašytojai: Eduardas Cinzas (rašo R. Šilbajoris) ir Sofija Čiurlionienė (Kymantaitė) (rašo V. Kelertienė). Penktame tome — 3 lietuvių bendradarbiai: V. Kelertienė, R. Šilbajoris ir Tomas Venclova (Yale University). Pristatoma: Petras Cvirka, (V. Kelertienė), Simas Daukantas (T. Venclova), Mikalojus Daukša (T. Venclova) ir Kristijonas Donelaitis (R. Šilbajoris). Keistas dalykas nutiko su "Daina". Vienu atveju — "Daina", Latvian" užima 7 puslapių teksto. Kitu — "Daina", Lithuanian — See Lithuanian literature".

Esame įpratę, kad enciklopedijos teksto kiekis reprezentuoja ir svarbumo aspektą. Ar MERSL leidejams, tiek kiek liečia lietuvių literatūrą, tas dalykas buvo aktualu, pažvelkime į tekstinio kiekio tabelę, kur skaičiai reprezentuoja puslapius arba puslapio apytikrį kiekį:

Ambrasas K. — 1/3 psl.
Avyžius J. — 1/4
Baltakis A. — 1/4
Baltrūnas A. — 1/4
Baltrušaitis J. — 1 1/4
Baltušis J. — 1/4
Baranauskas A. — 1/4
Bauza A. — 1/4
Biliauskas A. — 4 (Willeke)
Biliūnas J. — 2/3
Binkis K. — 1/4
Butėnas J. — 1/4
Cinzas E. — 2 1/4 (Šilbajoris)
Čiurlionienė S. — 3% (Kelertienė)
Cvirka P. — 3 (Kelertienė)
Daukantas S. — 1/4 (Venclova)
Daukša M. — 1/4 (Venclova)
Donelaitis K. — 5 1/4 (Šilbajoris)

Pirmiausia dėmesys krypsta į pristatomų autorių sąrašą. Iš viso ko atrodo, kad autorių atranka, bent pirmuosiuose tomuose, buvo daroma, naudojantis ankstyves-

niais sovietų leidiniais. Tik tuo galima būtų paaiškinti, kodėl i MERSL nepateko sovietiniai rašytojai Vytautas Bubnys ir Vytautas Bložė, nes prieš 1955 m. jie dar nebuvo išryškėję, kaip verti enciklopedinio paminėjimo. O kad naudotasi vien tik sovietine informacija, geriausias įrodymas, jog čia nepateko visi rašytojai emigrantai: Jonas Aistas, Pulgis Andriūšis, Kazys Barėnas, Aloyzas Baronas, Jurgis Blekaitis, Kazys Bradūnas, Bernardas Brazdžionis ir t.t.

Po autorių aptarimo dažniausiai paminimas vienas kitas darbas ar straipsnis apie kalbamą autorį. Tai daugiausia sovietinės Lietuvos literatūros žinovų darbai, kaip pvz. B. Pranskas, V. Galinio, J. Lankučio ir kt. Tačiau apie žinomus asmenis, kurie nieko bendro neturėjo su sovietine santarka, kaip pvz., Baltrušaitis, Baranauskas, Basanavičius, nors jie randa vietos ir sovietinėse enciklopedijose, objektyvumo dėlei nors ir jų bibliografiją stengiamasi įrašyti vienas kitas ir nesovietinių autorių darbas. Dažnoka paminėjimo susilaukia lietuvių Enciklopedija (Boston), kartais netgi su prierašu: "...kur kas daugiau galima rasti lietuvių Enciklopedijoje (Boston)". Tai tik rodo, kad kažkas kai ką bandė daryti, kad nesovietiniai autoriai būtų išskirti bent nesovietine bibliografija. O kompiliacinis straipsnis apie Jurgį Baltrušaitį nevisai pavyko, nes rašantis poetas sumaišė su jo sūnum menotyrininku Jurgiu Baltrušaičiu. Tokių būdų išėjo, kad poetas, nes tik apie jį kalbama, parašė ir "Visuotinę meno istoriją".

Iš viso ko atrodo, jog leidejas greit susiorientavo, kad atskirų tautų literatūrom reikia "vietinių" bendradarbių ir todėl pradėjo juos verbioti, palikdamas pakviesiems bendradarbiams ir savanoriams beveik visišką laisvę. Atseit, rašykite ką norite ir kiek norite. Ir čia prasideda visa bėda. Jei nėra asmens ar asmenų, kurie tai reikala koordinuoti, koks nors rašėvia, suinteresuotas savireklama, prisiuntęs apie save kone išties disertaciją, gali tikėtis išspausdinimo. Antra vertus, kaip jau

barbeno lašai.

— Dar nenustojo, Aldona. Vakaras, kaip "mystery" romane: už lango audra, o viduje...Ką gali žinot, kas viduje...

Jonas šypstelėjo ir vėl pradėjo:

— Onytė, mano pirmoji, buvo gera moteris, tik šneki be galo. Būdavo kaip pradės, tai net ausyse dūžgia. Tai ji, kaip minėjau, eismo nelaimė... Tyla — gera byla, kaip sako. Jonas liūdnai šypsojosi.

— Dieve tu mano, negi jis neišeis, — galvoju vis labiau ir labiau bodėdamasi savo svečių. Nebesitūliau kavos, o pyrago likutį demonstratyviai uždengiau sidabrinio popieriu ir įkišau į šaldytuvą.

Kai prisėdau prie stalo, Jonas paėmė mano ranką. Bandžiau ištraukti, bet jo pirštai tvirtai gniaužė manuosius, ir aš rimtai išsigandau.

— Ak, ponė Aldona, tik neužsigaukit, — kalbėjo jis, — bet man jūs va taip primenat mano Katrę. Tokia rimta, tokia gerasirdė...

Nežiūrint Jono komplimentų, pasijutau vieniša, nors verk. Negi neužsis koks kaimynas? Negi nesuskambės telefonas?

Gal netikėtai, bet gyvenime pasitaiko keistų supuolinių. Telefonas ėmė ir suskambėjo! Pašokau kaip įdurtas, apverčiau savo kavos puoduką, gerai, kad jau tuščias buvo, ir tuo pačiu mostu ištraukiau pirštus iš Jono delno.

— Alio! Alio! — rėkiau ragelin tartum iš ugnies. Jonas nerangiai atsistojo, o Mikas nušoko nuo palangės.

— Jak sie masz, Marusia, kochana? — ilgesingai suburbėjo ausin kažkoks lenkas.

— Labas! How are you? Malonu, kad pasikabinai, — išdrožiau jam angliskai. Tegū Jonas galvoja, kad koks pažįstamas...

Ragely žaktelėjo...

— Marusia?!

— Užvažiuos? Puiku! Seniai mačiau!

— No speak English, lady. Wrong number!

Lenkas numetė ragelį, net man ausy suspengė. Galas žino, ką jis pagalvojo. Beproto kokia, ar ką. Bet nudaviau, kad tebe-sinėku.

— Netrukdui, ne! Ir mamą? Žinoma, atsivežk ir mamą. Kavos išgersim...Pyrago turiu. Na, na. Kokios čia vaišės... Tai laukiu... Aha!

Jonas stovėjo arti ir žaidė telefono laidu. Ar suprato, kad kalbu su nieku? Gal girdiai išjungto aparato birzgimas? Uždengiau ragelį delnu.

— Čia toks senas pažįstamas. Kartu

dirbom. Užsukus aplankyti. — aiškinau.

— Su mama?

— Taigi. Labai smarki senukė... See you soon! — šuktelėjau ir birzgiantį ragelį ir pakabinau.

Tuo tarpu Jonas nuėjo prie kriauklės ir ėmė leist vandenį į arbatinuką.

— Jonai, ką jūs?

— Aldona, senutė negers kavos vakare.

Reikia užvirt arbatos.

Iš tikrųjų! Tas žmogus vedė mane iš kantrybės. Kaip ji išprašyt? Išvaryt?

Už lango tebežliaukė lietus. Vėl suskambo telefonas. Šį kartą skambino Tomas, mano jaunesnysis, ačiū Dieviui.

— Labas, mama! Kaip tau? — dangiška muzika nuaidėjo man jo balsas.

— Tomuk, Tomuk...—kimiai suveleliau, net nustebo berniokas:

— Ei, mam, atsitiko kas?

Dar nieko, galvoju. Gal tik pati save gąsdinu. Bet kas žino? Taip neramu.

— Nu, nieko, Tomuk. Tik džiaugiuos, kad pasikabinai...

— Norėjau tik paklaust, ką veiki, — kalbėjo sūnus, o aš žiūrėjau, kaip Jonas uždegė dujas, užstatė arbatinuką ant melsvos liepsnelės žiedo ir sugrįžo prie manęs. Kaip savo namuose. Ir išeit nesuapirpta!

Tuo tarpu sūnaus balsas ausy:

— Ką tik per žinias girdėjom, tas žmogėnas, kur prieš porą savaitių iš psichiatrinės pabėgo, maišosi tavo apylinkė, mama. Sako, dvi žmonas "nuknakcines"....

Mane išmušė prakaitas. Delnas jau lipo prie telefono ragelio, per nugarą nubėgo šurpulys.

— Vienai — per galvą, kitą paskandinęs, ar kaip ten, — tęsė vakaro žinių komentarus Tomas, — kai televizijos neturi, mudu su Dalia sakom, reikia tau pranešt. Nebevažinėk viena po tą parką...

Sunku pasakyti, ką jaučiau, klausydama Tomo. Darėsi ir šilta, ir šalta. Sirdis į gerkelį lipo, norėjosi rėkt Tomui, "gelbėk!", bet Jonas stovėjo priešais ir liūdnai šypsojosi. Ar nesakoma gi, kad žudikai šypsosi, puldami savo auką?

— Tomai, — pasakiau kažkokių žemų nesavų balsu, — atvažiuok! Tuoj dabar!

— Bet, mama...

— Tuoj! — riktelėjau.

— Kas atsitiko, Aldona? — sunerimo Jonas, staiga pasilenkdamas artyn. Man pasirodė, kad jis nori išjungti telefoną.

— Išeik! — prašniokščiau, mojuodama rageliu, — išeik!

— Tai kaip čia dabar, Aldona? Ką aš

Romo Wiesulo grafika Galerijoje

Dailininko Romo Wiesulo iš Philadelphiaus naujausių litografijų ir intaliųjų darbų paroda vyksta Galerijoje, 744 N. Wells, Chicagoje, 1983 m. sausio mėn. 4-22 d. Šiuose 25 darbuose reprezentuojamas gyvenimo sielvarstas naikumo, bado, ligos, atsisakymo, netekties vaizdiniais. Viena labiausiai pasikartojanti temų — tremtis ne tik istorinė ir politinė, bet ir giliausia egzistencinė prasmė. Kai kurie serijiniai darbai iliustruoja "haiku" eilėraščius, kiti interpretuoja Vergilijaus "Georgikas". Litografijos yra naudojamos labai plonas braižas, išgaunamas beveik pašlybos efektas įrežtiniai darbai taip pat labai švelnūs.

Dail. Romas Wiesulas yra gimęs 1918 m. Latvijoje, baigęs L'Ecole des Arts et Metiers Freiburg 1949 metais. Kaip Prancūzijos valstybinis stipendininkas, 1949-50 m. studijavo Ecole des Beaux Arts Paryžiuje. JAV yra tris kartus laimėjęs Guggenheimo stipendiją ir buvo pirmas Amerikos menininkas, kuriam buvo suteikta Tamarind stipendija litografijoje. Nuo 1960 m. dėsto Tyler meno mokykloje, Temple universitete, kur šiuo metu yra graviūravimo skyriaus vedėjas.

Dail. Wiesulo parodų yra buvę surengta daugelyje pasaulio kraštų. Jo darbai yra įsigiję Museum of Modern Art New York, Metropolitan Museum of Art New York, The Art Institute Chicagoje, National Gallery Washington, Nelson Rockefeller kolekcija, Bibliothèque Nationale Paryžiuje ir Modernaus meno muziejus Kamakura, Japonijoje.

sai priimtinos — ateikite ir tvarkykite taip, kaip norite. Nežinau, ar reikia didesnio skaičiaus lietuvių bendradarbių, negu yra. Tačiau jiems vieno dalyko tai tikrai reikalinga — tarpusavyje susitarti kas apie ką ir kiek rašys. Neblogai būtų, kad jai atkreiptų dėmesį mūsų kultūrinės ir mokslinės institucijos.

Al.Vaskelis

Ir ko mieste nepasitaiko!

(Atkelta iš 3 psl.)

nės susitinka, išsipasakoję, pasitiki vienas kitu, o paskui... žiūrėk, kas ateitinka.

Į langą vėjas plūptelėjo lietaus gūsi. Vėl subarbėjo stiklai, net krūptelėjau.

Kas ten atsitiks. Prirašo visokių niekų, kad knyga pirkty, — skubiai atsakiau, bet man pasidarė kažkaip nemalonu.

— Ar jūs skaitot detektyvinius romanus, Aldona. Tuos, vadinamus "mysteries"?

— Neskaitau, — pasakiau numodama ranka, ir pati nustebo, kad meluoju. Kažkodėl norėjau pakeisti temą. — Gal dar kavos? Pyrago?

Bet Jonas nesidavė pertraukiamas.

— Be reikalo nepaskaitot. Yra ten gerų istorijų. Gudrių. Nepaskaitę pats nesugaltum, kaip turtingą tetą...nu taip sakant...čiaksti! — Jonas brūkštelėjo sau per kaklą pirštu, nusijuokė ir įsidėjo lėkštutėn pyrago gabaliuką. Pasijutau dar nemaloniau. Pasidarė pikta.

— Neturiu turtingos tetos, o be to, nesirengiu nieko žudyti, — pasakiau išdidžiai ir, mano manymu, taip šaltai, kad kava jo puodelyje turėjo suledėti.

— O, atsiprašau! Tik neįsijaukit! — greitai reaguavo Jonas, — na va ir įsijaukiet... Aš tik juokais...Aš, matot, man patinka tos detektyvinės istorijos.

Jis žiūrėjo į mane baisiai susigriaužęs, ir aš atsisleidau.

— Užmirškim. Tik, man rodos, tų būdų kaip žmogų užmušti turim jau per daug. Žymiai daugiau, negu kaip jį išlaikyt gyvą...

— Gal ir jūs tiesa, Aldona, bet kartais galvoju, ar taip būtina išlaikyti kiekvieną gyvybę... Jau dabar turim žmonių perteklių. Ir oras užterštas, ir vanduo. Tai kaipgi toliau, jei kiekvienas gyvens iki 100? Nebėra epidemijų. Būdavo nušluos gabalą žmonių ir...vėl viskas iš pradžių...

— Kažin ką darytum, jei epidemija patį imtų šluoti? — paklausiau.

— Nepasiduociau! — nusijuokė Jonas.

Už lango tebeplūdo lietus. Viduje tebekepėjo kava. Bet mums kalba nesirišo. Tylėjom. Kitame kambary saldziai miegojęs Mikas, atpestino virtuvės, plačiai žiovuodamas ir ražydamasis.

— Aha! Tai čia tas jūsų artimiausias draugas! — nušvito Jonas, — eik čia, katinė, kici-kici!

Bet Mikas pasišiausė, priglaidė ausis, purkstelėjo ir užšoko ant palangės. Jo rai-

na uodega nervingai trūksojo.

— Žiūrėk man koks! — nustebo Jonas.

— Pikiūrna. O gal pavyduolis? Nebijok, nepavogsiu tavo ponios!

— Gėdinkis, Mikai, — subariau katiną ir aš. Bet jis tik dėbtelejo piktom akim ir nusiuko.

— Matyt nepatinku, — šypstelėjo Jonas.

O man buvo keistas Miko elgesys. Jis mėgo žmones. Net svetimiems trindavosi į kojas. Kodėl staiga toks neįprastas ūpas? Gyvuliai, sako jaučia, kas jų nemylia...

— Jūs turbūt nemėgstat kačių? — paklausiau Jono, — gal todėl jis taip...

— Tiesą pasakius, nelabai. Geriau laikyčiau šunį, — nenorom atsakė jis ir tuoj pridėjo:

— Bet jūs, Aldona, tik nesupykit. Jūsų katinas labai gražus. Tikrai gražus. Turbūt veislinis? Mes irgi laikėm katę. Bet ji kartą, nei iš šio, nei iš to, apdraskė žmoną. Tą, kur nuo laiptų nukrito...

— Tą? Kaipgi čia? Ar ji buvo antra žmona?

Jonas siurbtelėjo kavos ir pakėlė tris pirštus.

— Trečia.

— Trečia!

Nebežinojau, ką sakyti ir betiksliai maišiau puštųjų kavos puodelį. Lauke tebelijo. Tyla prie stalo mane nervino.

— Daug žmonių...—kvailai pratariau.

— Taigi, — šypstelėjo Jonas, — daug ir nė vienos...

— Skyrybos?

— Nu ne... Pasimirė ir anos. Kaip sako, bėdos vorom nevaikšto. Pirmąją tai mašina suvažinėjo. Antroji, tai nuo tu laiptų...

— Antroji? Sakai — trečioji nukrito. Galvą sutrenkė.

— Teisingai! Ir sumaišyk tu man! Nukrito Verutė. Vargšėle... Katrę tai paskendo. Vasarą tom Daisonsine prie tokios sraunios upės. Sakiau, atsargiai. Bet kur ji klausys! Labai mėgo maudytis...

Neturėjau jokio noro klausinėti savo svečią apie tu nelaimių detales. Suėmė mane kažkoks nesmagumas. Norėjau tik vieno, kad jis išeitų. O išeit Jonas visai nesirengė: valgė pyragą ir dideliais gurkšniais gėrė kavą, tartum baisiausiai ištroškęs.

Rodos ir lyti nustojo, — garsiai pasakiau. Reikėjo gi ko nors griebtis.

Jonas žvilgtelėjo į langą. O ten lyg tyčia